

L. Szcz.

"A Bibliography of the Pioneers of the Socinian-unitarian Movement in Modern Christianity in Italy, Switzerland, Germany, Holland", Earl Morse Wilbur, Roma 1950 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 1/2, 425-426

1956

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Film zaczyna się w chwili powrotu Łomonosowa z podróży naukowej za granicę, ukazuje jego konflikt z zaścianym kierownictwem Petersburskiej Akademii i jego starania o utworzenie uniwersytetu w Moskwie. Kończącą sceną filmu jest odjazd uczniów Łomonosowa z Petersburga do Moskwy na stanowiska naukowe w nowokreowanym uniwersytecie (którego dwusetną rocznicę powstania obchodziliśmy w roku 1955).

Spośród różnorodnego dorobku naukowego Łomonosowa film zatrzymuje się dłużej przede wszystkim na wykryciu prawa zachowania materii i obaleniu teorii ciepłika. W przekonujący nie tylko dla fachowca sposób film pokazuje słynne doświadczenia genialnego uczonego, które wskazały na błędy popełnione przez Boyle'a i udowodniły, że przy prażeniu metali „cząstki powietrza spływającego bez przerwy na ciało prażone mieszają się z nim i zwiększają jego ciężar“².

Film pokazuje również doświadczenia przeprowadzane przez Łomonosowa i Richmanna z elektrycznością atmosferyczną oraz śmierć Richmanna, porażonego piorunem w czasie tych doświadczeń. W tych scenach film nie potrafił wskazać na istotę naukową doświadczeń, traktując je raczej anegdotycznie.

Film Rachmanowa i Iwanowa spełnia w pewnej mierze zadanie spopularyzowania wśród szerokiej publiczności postaci i dzieła wielkiego uczonego. Braki scenariusza jak również i nie wznosząca się ponad poprawność reżyseria sprawiają jednak, że siła oddziaływania filmu nie jest zbyt znaczna.

E. Olszewski

A Bibliography of the Pioneers of the Socinian-unitarian Movement in Modern Christianity in Italy Switzerland Germany Holland, compiled by Earl Morse Wilbur. Prefazione di Delio Cantimori, Roma 1950, s. 80, 8 nlb.

Praca wybitnego historyka antytrynitaryzmu jest cennym kompendium dla studiujących dzieje ideologii i myśli filozoficznej antytrynitarzy zachodnich.

Pracę swą podzielił prof. Wilbur na dwa działy; w dziale pierwszym („General works“) rejestruje on opracowania ogólne dotyczące początków myśli antytrynitarzkiej i anabaptystycznej, w części natomiast drugiej („Pioneers of the movement“) daje szczegółowy wykaz bibliograficzny w odniesieniu do wymienionych w tytule krajów, z tym że autor bibliografii wyodrębnił w specjalnym rozdziale anabaptyzm. Na szczególną uwagę zasługuje specjalnie wyodrębniony rozdział o wielkim uczonym i myślicielu hiszpańskim Michale Serwecie (1511—1553), spalonym na stosie w roku 1553 przez ortodoksję kalwińską z powodu głoszenia radykalnych haseł antytrynitarzskich. Dział ten, opracowany z wielkim pietyzmem (na 80 stron bibliografii obejmuje on stron 36), przypomina wielkie zaniedbania na tym polu nauki polskiej, gdyż do tej pory (poza pracą Stanisława Kota zajmującego się jednak tylko związkami myśli Serweta z Polską) nie mamy żadnego studium o znakomitym uczonym i myślicielu-humaniście.

² M. W. Łomonosow, *Połnoje sobranije soczinienij*, tom 2, s. 191 (wydanie Akademii Nauk ZSRR).

Bibliografia premiliminariów antytrynitaryzmu jest owocem 35-letniej pracy prof. Wilbura; jest ona dziełem otwierającym duże perspektywy praktyczne dla badaczy polskich.

Autor bibliografii oznaczył miejsce przechowywania wymienionych w niej dzieł, dzięki czemu sprawa ewent. dotarcia do nich jest w znacznej mierze ułatwiona. W świetle materiałów zawartych w pracy Wilbura szczególnie jaszkrawo występują pewne braki i luki naszych badań, a jednocześnie rysują się perspektywy zamierzeń dalszych, które uwzględnić muszą przy badaniu początków polskiej myśli antytrynitarstwiej związek jej z walką ideologiczną toczącą się i w innych krajach.

Chociaż opracowana przez prof. Wilbura bibliografia zawiera czasem pewne przeoczenia i chociaż można by dyskutować na temat takich czy innych jej założeń ogólnych, to jednak ocena końcowa musi wypaść dodatnio; sędziwemu autorowi, nestorowi badaczy arianizmu należą się słowa dużego uznania.

L. Szcz.

O. Starosielska - Nikitina, *Oczerki istorii nauki i tiechniki pierioda francuskoj burżuaznoej riewolucji 1789—1794*. Moskwa 1946, s. 273.

Należy mocno żałować, że niektóre cenne publikacje w językach obcych z zakresu historii nauki docierają do nas niekiedy z kilkuletnim opóźnieniem. Do nich należy właśnie wymieniona praca, którą czytamy z wielkim zainteresowaniem i to z kilku względów.

Po pierwsze daje ona wyczerpujący opis i analizę podstawowych dyscyplin naukowych i dziedzin techniki z okresu Wielkiej Rewolucji burżuazyjnej 1789—1794.

Po wtóre rozprawia się przekonywająco z tezą rozpowszechnianą przez reakcyjną historiografię o rzekomym wandalizmie Rewolucji Francuskiej wobec pomników przeszłości i wobec uczonych. Opierając się na bogatym materiale dowodowym, autorka wykazuje przekonywająco, że właśnie rewolucja miała wpływ zapładniający na rozwój nauki francuskiej.

Okazuje się, że wielu francuskich uczonych tego okresu o pochodzeniu burżuazyjnym jest jednocześnie właścicielami wielkich przedsiębiorstw kapitalistycznych. Są oni twórcami całego szeregu gałęzi przemysłu. Wystarczy tu wymienić: Monge'a, Buffona i Bertholetta. W czasie rewolucji wielu z nich zasłużyło się w zakresie odkryć i wynalazków. Specjalna komisja powołana przez władze rewolucyjne nie tylko wynagradzała wynalazców, ale roztaczała opiekę nad pomnikami kultury i nauki.

Podstawowy cel książki — jak wskazuje autorka we wstępie — polega na wykazaniu konkretnych dróg oddziaływania praktyki produkcyjnej na myśl teoretyczną, udział tej praktyki w rewolucji w dziedzinie chemii i fizyki oraz biologii w warunkach rewolucyjnej zmiany stosunków produkcyjnych.

Należy przyznać, że autorce udało się udowodnić swą tezę dzięki umiejętnemu stosowaniu metodologii marksistowskiej i dzięki bogactwu materiału dowodowego, którym dysponuje.